

STEFAN BIAŁOBOK

OCHRONA DRZEW*

Wybitne zdolności buka do tworzenia typowych zespołów roślinnych, wysoka produktywność buczyn, okazała wielkość pojedynczych osobników, jak też fakt, że gatunek ten osiąga u nas północno-wschodnią granicę zasięgu zwracały na niego wielką uwagę przyrodników i leśników. Podane powody wpłynęły na zabezpieczenie wielu pomnikowych drzew i utworzenie znacznej liczby rezerwatów w różnych częściach Polski. Dzięki rosnącej roli lasotwórczej buka, Instytut Badawczy Leśnictwa zabezpieczył też bazę nasienną wyznaczając drzewa doborowe i drzewostany nasienne.

DRZEWA POMNIKOWE

Wykaz drzew pomnikowych jest zamieszczony w tabeli 1, a ich rozmieszczenie oznaczono za pomocą punktów na rycinie 1. Li-

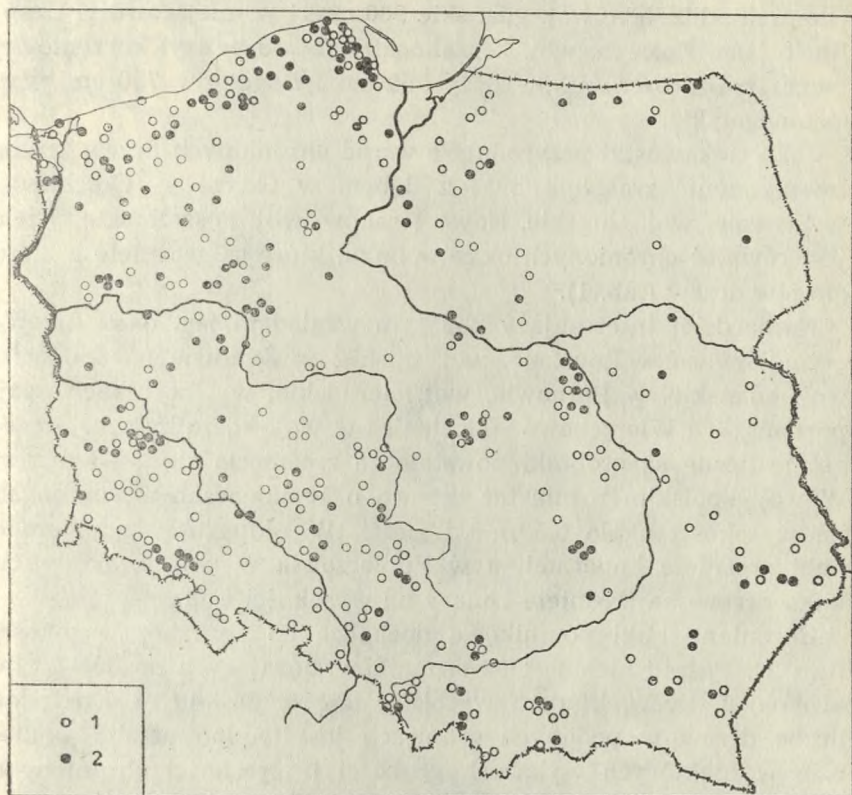
* Informacje o drzewach pomnikowych i istniejących rezerwach, utworzonych dla ochrony buczyn otrzymałem z Departamentu Ochrony Przyrody w Ministerstwie Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego oraz z Dyrekcji Parków Narodowych: Babiogórskiego, Świętokrzyskiego, Tatrzańskiego i Wielkopolskiego, jak też od Wojewódzkich Konserwatorów Przyrody z Wydziałów Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Urzędach Wojewódzkich w: Białej Podlaskiej, Ciechanowie, Koninie, Koszalinie, Legnicy, Lublinie, Łodzi, Ostrołęce, Płocku, Przemyślu, Radomiu, Rzeszowie, Siedlcach, Suwałkach, Toruniu, Warszawie i Zielonej Górze. Za udostępnienie mi tych cennych danych składam wyżej wymienionym instytucjom i osobom, które je reprezentują najserdeczniejsze podziękowania.

Informacje o pomnikowych drzewach i rezerwach zacytowałem również z następujących pozycji literatury: Czubiński i inni (1977), Cieplik (1983), Fijałkowski (1983), Olaczek (1963).

czebność ich pokrywa się na ogół z nasileniem występowania buka w naszym kraju (Boratyńska, Boratyński 1989), chociaż w niektórych przypadkach inne czynniki musiały też odgrywać decydującą rolę w zabezpieczeniu okazałych osobników drzew. Liczniej drzewa pomnikowe zostały wybrane w następujących województwach: gdańskim, gorzowskim, koszalińskim, łódzkim, olsztyńskim, opolskim, pilskim, płockim, poznańskim, rzeszowskim, sieradzkim, słupskim, szczecińskim, toruńskim, warszawskim, zamojskim i zielonogórskim. Mniejszą liczbę drzew pomnikowych wybrano w województwach: bielskim, ciechanowskim, częstochowskim, jeleniogórskim, legnickim, nowosądeckim, wrocławskim i wałbrzyskim. Od reszty województw nie otrzymano danych o drzewach pomnikowych buka. Buk nie należy do drzew długowiecznych. Ze względu na intensywny wzrost, określenie wieku pomnikowych drzew, które najczęściej mają wypróchniałą pień jest bardzo utrudnione, a niekiedy nawet niemożliwe przy dostępnych dla tego celu metodach analizy. Na ogół wiek pomnikowych buków podaje się szacunkowo i najczęściej na podstawie grubości pnia. Ocena ta jak wiemy nie jest ścisła, gdyż grubość pnia zależy również od warunków siedliska i prawdopodobnie z tych powodów wiek drzew pomnikowych w parkach jest oceniany wyżej jak w terenach leśnych. Dla oceny wieku drzew otrzymałem stosunkowo mało danych i to tylko od niektórych Wojewódzkich Konserwatorów Przyrody. Pomimo tych zastrzeżeń dane te mają dla dendrologów, jak też i miłośników drzew duże znaczenie.

Do najstarszych należą drzewa w wieku około 500 lat (według szacunkowej oceny miejscowych leśników) K a n n g i e s s e r (według P a c y n i a k a 1967) podaje wiek najstarszego buka na 600—900 lat. Drzewo to miało obwód pnia 820 cm w pierśnicy.

Grubość pni pomnikowych buków w Polsce dochodzi niekiedy do imponujących rozmiarów (tab. 1). Cecha ta jest bardzo charakterystyczna dla drzewa pomnikowego, wobec czego podawana jest przez władze ochrony przyrody ze szczególną dokładnością (tab. 1). W przypadkach, gdy została zabezpieczona grupa lub

Ryc. 1. Rozmieszczenie pomnikowych buków w Polsce
1 — pojedyncze drzewa, 2 — grupy drzew

aleja drzew pomnikowych o okazałych wymiarach, w tabeli zamieszczono jedynie pierśnice pni od najmniejszej do największej i przyjmowano, ze względu na ograniczoną objętość artykułu, tę grupę jako jedno stanowisko.

Drzew o obwodzie większym i równym 500 cm jest 46, a występują one najczęściej w województwach: gdańskim, koszalińskim, słupskim i zielonogórskim. W tej liczbie są drzewa o obwodzie liczącym 501—599 cm i 8 drzew o obwodzie 600—699 cm. Ponad 700 cm obwodu pnia mają tylko 34 drzewa w miejscowościach: Trzechel, gm. Nowogard, woj. szczecińskie, 770 cm; leśn.

Otomino oddz. 53a, woj. gdańskie 900 cm; i w miejscowości Czaplinek, leśn. Połczyn, woj. koszalińskie, obwód w szyi korzeniowej pięciu zrosniętych buków liczy 900 cm i Bogaczów 750 cm, woj. zielonogórskie.

Jako ciekawostki przyrodnicze wśród chronionych drzew trzeba by wymienić zrosnięte buki z dębem w Gdyni — Gołębiewo, w Sławnie, woj. słupskie, Nowy Kraków, woj. koszalińskie. Wiele jest również chronionych okazów buka, które są zrosnięte z kilku okazów drzew (tab. 1).

Najbardziej interesujący pod tym względem jest okaz drzewa pomnikowego w Rogoźnie, woj. pilskie, w Żukowie i w Sopocie, woj. gdańskie, w Pątnowie, woj. sieradzkie, w Obornikach, woj. poznańskie i Wierzchowo—Złocieniec w woj. koszalińskim. Szczególnie liczne są osobniki powstałe ze zrosnięcia się 2—3 drzew. W woj. opolskim rośnie też drzewo o 10 konarach utworzonych na wysokości około 0,5 m od ziemi. W Słupsku zabezpieczono buki zrosnięte konarami, a w Zabierzowie w woj. krakowskim kilka drzew ma zrosnięte konary na wysokości 6 m.

Chronione buki pomnikowe dochodzą do znacznej wysokości (tab. 1). Pośród nich jest 96 osobników sięgających do 30—35 m, a około 8 drzew, których wysokość mierzy 36—40 m. Dokładną liczbę drzew w podanych granicach jest trudno ustalić, ponieważ w niektórych wykazach grubości i wysokości chronionych grup drzew wymieniono łącznie od najwyższej do najniższej.

Najwyższe buki zabezpieczono w woj. gdańskim; Skarszewy, leśn. Zapowiednik; w Gdańsku-Wrzeszczu w Lesie Komunalnym; w Gdańsku; w woj. słupskim: Wicko, leśn. Choczewo; w woj. szecińskim: w Łągiewnikach; w woj. toruńskim: w Gruta, leśn. Orle i we Wrocławiu.

Duże wymiary grubości drzew nie są skorelowane z ich wysokością, i tak np. drzewo rosnące w Gdańsku o obwodzie liczącym 900 cm ma wysokość 23 m i w tym samym województwie egzemplarz o obwodzie 330 cm rosnący w Skarszewie, leśn. Zapowiednik osiąga 40 m wysokości. W tych przypadkach ważną rolę odgrywają warunki siedliskowe.

Ryc. 2. „Buk Jagielly” — najgrubszy w Świętokrzyskim Parku Narodowym;
(Fot. R. Kapuściński)

Tabela 1

Wykaz drzew pomnikowych buka zwyczajnego w Polsce

Województwo, gmina, miejscowość	Nadleśnictwo Leśnictwo	Obwód na wysoko- kości 1,30 m w cm	Wysokość drzewa w m	Przybli- żony wiek	Uwagi
1	2	3	4	5	6
[620] BIALSKO- PODLASKIE Czemierniki Wygnanów Jabłoń Jabłoń Biała Podlaska Styrzyniec BIAŁOSTOCKIE Białystok Wygoda BIELSKIE Brzeźnica Kosowa Dębowiec Wapienica		350	16		Działka prywatna
		296	25		Park zabytkowy
		220	22		
		170,192	17,20		
	Ustroń	302			
	Ogrodzona 211 a	330	28		
	Wapienica	387	28		
	Jaworza 147				

1	2	3	4	5	6
n. Wisła—Jarzębata		415,422	25,25		
Goleszów					
Cisownica		434	35		
Mucharz					
Jaszczurowa		220,186, 200			
Zawoja					
Zawoja—Policzne		192,163, 179			3 buki zrośnięte w szyi korzeniowej
Zawoja					
Zawoja—Wilczna		390			
Wadowice					
Gorzeń Górny		300			
Dębowiec	Ustroń				
	Dębowiec 78 k	300	28		
Zawoja	Babiogórski Park Narodowy	100—194	27—30	200—250	
BYDGOSKIE					
Sośno	Runowo				
	Wąwelno 161 h	353	25		
Sępólno Krajeńskie	Runowo				
	Iłowo 173 b	295	20		
Sępólno Krajeńskie	Runowo				
	Lutowo 143 b	380,370	28,28		
Łabiszyn		345—395	22—33		
Lubostroń		240—410	18—20		
Chojnice					
Charzykowy		580	20		

[1921]

1	2	3	4	5	6
Mroczka					
Witosław		390	22		
CHEŁMSKIE					
Wojsławice	Chełm				
	Wojsławice 214	307	21		
Pobotowice	Pobotowice				
	Wojsławice 174	310	21		
CIECHANOWSKIE					
Wiśniewo					
Kosiny Kapierne		310	25		Działka Jana Wtulicha
Lubowidz					
Syberia		286	12		Plebania
Baboszewo	Płońsk				
	Dziekartzewo 22k1	230,320	21,21		Obrzeże plantacji topolowej
Strzegowo				100	Park
Unikowo		276	19		
Płońsk					
Bogusławice		250	22		
CZĘSTOCHOWSKIE					
Woźniki					
Smolna Buda	Koszęcin 32	350	27		
Herby					
Lisów	Koszęcin 30 b	315	18		
Herby	Koszęcin				
	Dębowa Góra 249 a	388	25		
Herby	Koszęcin				
	Kalina 314, 306	242—399	30—32		10 drzew

1	2	3	4	5	6
Wręczyca Wielka	Kłobuck 117 d	312	35		
Truskolasy	Kłobuck 131 b	342	30		
	Lubliniec				
	Sieraków	308	20		
Wręczyca Wielka	Kłobuck 130 d	463	35		
Wręczyca Wielka	Herby				
	Połamaniec 109	329	27		
Olesno	Olesno 162 b	390	28		
Lubliniec		340	27		
ELBLĄSKIE					
Dzierzgoń					
Szropy		600	30		
Płoskinia					
Tolkowiec		340	30		
Susz		600	27		
Wilczęta	Młynowy				Obok drogi Falkno- wo—Piotrkowe
	Książki 10 a	430	26		
Wilczęta					
Słobity		400	25		
GDAŃSKIE					
Kościerzyna	Kościerzyna 159	345	25		
Subkowy	Bukowiec 9 h	255—390	30		6 drzew
Zblewo	Twardy Dół 111 a	431	30		
Gniewino	Toliszczek 188 a	190	24		
Luzino	Luzino 64a, 52c	550—450	28—32		
Luzino					
Barłomino		380	20		

1	2	3	4	5	6
Luzino	Strzebielino				
	Luzino 52 m	460,400	22,22		
Luzino	Tęcz 196 a	230	25		
Reda	Ciechocino 225 c	179			
Reda	Rekowo 195b, 219a, 217i	380,370,360	35,30,18		
Reda	Marianowo 102 b	365	23		
Skarszewy	Mestwinowo 155a	380	28		
Skarszewy	Zapowiednik 4f, 10f	220,330	26,40		
Gdańsk	Otomino 53a	900	23		
Gdańsk — Lipce		375	24		
Kościerzyna	Kościerzyna				
	Strzelnica 151d	285	30		
Choczewo	Choczewo				
	Choczewo, 253n	340,325	25,25		
Choczewo	Choczewo				
	Szklana Huta 168 m	580	27		
Krokowa	Choczewo				
	Białogóra 71 p	410—243	20		
Krokowa	Starzyno 30 b	420	22		
Krokowa		424	26		
Kłanino					
Krokowa					
Słuchowo		340,380	25,25		
Krokowa					
Prusiewo		300	20		
Wejherowo	Strzebielino 23 a	395	30		

[624]

1	2	3	4	5	6
Wejherowo	Las komunalny 3d, 7c, 1b	230,440	18—25		7 drzew
Smętowo Graniczne					
Leśna Jania		350	20		
Gniewino	Choczewo				
	Dąbrówka 106b	510	24		
Skarszewy	Starogard				
	Mestwinowo 56b	170—360	26		6. drzew
		160—200	26		3 zrośnięte buki
Zukowo		360	28		
Gdańsk—Oliwa		330—260	34		
Gdańsk—Wrzeszcz	Las komunalny 40c, 48i, 47b,c	300—410	17—40		12 drzew pomnikowych
Wejherowo	Strzebielino	490,335	24,24		
Zukowo	Kochanowo 23a				5 buków zrośniętych w szyi korzeniowej
	Gdańsk				
	Gołębiewo 53h				
Sopot		502	23		Kilka zrośniętych drzew
Sopot					
Gdynia—Chwarzno		320,340	25,25		
Gdynia	Gdańsk	409,345	40,25		2 zrośnięte buki, bliźnięta
	Witomino 223f,h,i				
Gdynia	Gdańsk	331	30		
	Sopot 216				
Gdynia	Gołębiewo 34	340	27		dąb zrośnięty z bukiem
Gdynia-Witomino		540,332	21,20		
Sopot		332	22		

1	2	3	4	5	6
GORZOWSKIE					
Dobiegniew	Głusko				
	Nowy Most 104 g	390	16		
Lubiszyn					
Marwice		445	26		
Kłodawa	Kłodawa 61c	275,220	26,17		
Kłodawa	Kłodawa 159 d, 159 n, 148 k	459—290	30—28		
Kłodawa					
Różanki		413	34		
Kłodawa	Kłodawa				
	Dzicz 23 b	420—320	31		
Lubniewice	Kłodawa				
	Dzicz 236p	418—347	28		
Witnica	Bogdaniec 58	500	31		
Strzelce Kraj.	Wilanów 114z	360	32		
Międzychód	Międzychód	—	—		
	Gorzyń 27a, 31f, 34b				22 buki o obw. 207— 540 cm wys. 22 m 37 drzew o obw. 200— 400 cm
Drezdenko	Karwin 12f, 165a	340	28		3 buki
		410	25		3 buki
Choszczno		370	25		
JELENIOGÓRSKIE					
Kamienna Góra					
Raszów		510,490	16,32		

1	2	3	4	5	6
Mysłakowice					
Bukowiec		360	25		
Janowice Wielkie					
Komarno		290	20		
Janowice Wielkie		290,210,260	20,30,25		2 buki
Sulików		420	26		
Kamienna Góra					
Czernów		365,383			
Stara Kamienica					
Antoniów		410			
Węgliniec					
Ruszków		430			
Nowogrodziec					
Gościszów		610			
Osiecznica	Bolesławiec				
	Daniel 106c	410			
Osiecznica	Bolesławiec				
	Przejęsław 285	420			
Zgorzelec — Ujazd		270,250,230			
KALISKIE					
Koźminek		500	22		
Raszków	Taczanów				
	Koryta 233 k	257	24		
Sośnie	Antonin				
	Mariak 23c	375,321			
Sośnie	Antonin				
	Kocina 287f, c	295—420			7 drzew

1	2	3	4	5	6
Trzcinica	Laski, Akademia	322—390			
	Rolnicza 16—18	53—103	24—37		10 drzew
Mikstat	Przedborów	580	28		
	Wanda 15 d	260	21		
Ostrzeszów	Przedborów	260	21		
	Marydoly 52 c	222—390	31—33		
Kalisz		400	34		
Syców		226	20		
Koźminek					
Opatówek					
KATOWICKIE					
	Czechowice—Dziedzice	404	33		
	Psary				
	Malinowice	350	20		
	Świerklany				
	Świerklany Górne	565	22		
	Rudnik				
	Strzybnik	210			
	Chrzanów				
	Piąza	269			
KIELECKIE					
	Bliżyn 43	330	30		
	Bieliny	352—426	24—30		Świętokrzyski
	Bieliny	353—400	20		Park Narodowy
	Bieliny	361,363			
	Bieliny				
Podgórze	Podgórze	362,382,365			

1	2	3	4	5	6
Bieliny	Święta Katarzyna	352,362,362			
Bieliny	Jastrzębi Dół	351—386			
KONIŃSKIE					
Strzałkowo					
Wólka		300	22—20		
Zagórów					
Łukom		370	22	200	Park
Uniejów					
Uniejów		300	20	150	Park
Babiak					
Wiecinin		300	20	150	
KOSZALIŃSKIE					
Barwice	Połczyn 218a	520	30	200	
Białogard					
Goryszewo		260—530		300—500	11 buków PGR
Białogard					
Podwilcze		400—300		200—450	Park, 6 buków
Bobolice	Bobolice 409a	520	35		
Brzeźno					
Karsibór		400		350	U Hryniewicz
Czaplinek	Połczyn 423 j	900	28		Obwód w szyi korzeniowej 5 zrosniętych buków
Darłowo	Sławno				
Nowy Kraków	Nowy Kraków 69 d	200	26	180	Zrosnięty z dębem
Gościno					
Myślino		480		250	PGR

1	2	3	4	5	6
Karlıno		365		170	Park
Lubiechowo					
Mielechowo		600	25	250	
Ostrowiec					
Malechowo		300—500		250	Aleja 40 drzew
Ostrowiec—Polanów					
Rymań	Gościno Rymań 404h, 404i	365,375	28,28	140	
Sianów					
Nactaw droga					
Koszalin — Polanów	Manowo	120—350	18—24	200	Aleja 432 drzewa
	Wyszebórz 53j	570	25		
	Manowo				
	Karniszewice 42f	300	30		2 drzewa
Silnowo	Szczecinek				
	Piława 164j, 165d	300—330	27—24		
Szczecinek	Szczecinek 116r, 296d, 297	370—340	19—24		
Świdwin					
Lekowo		460			PGR
Wierzchowo—	Mirosławiec				
Złocieniec	Laski	480,540		250	4 szt. zrośnięte
				260	3 szt. zrośnięte
Złocieniec					Park
Bobrowo		400	35		U zbiegu ul. 18 Marca
Kołobrzeg		350	23	150	i Dworcowej
Koszalin		375,375	30,26		Park

1	2	3	4	5	6
KRAKOWSKIE					
Krzeszowice					
Czerna		323—267			
Alwernia	Krzeszowice	283			
Zabierzów	Zabierzów 227j	300			
Kraków		475			
Zabierzów					Zrośnięte konarami na wys. 6 m
Bolechowice		210,487			
KROŚNIENSKIE					
Bukowsko					
Nowotaniec		420,200	24,26		
LEGNICKIE					
Rudna					
Koźlice	Lubin 68 h	440	30	300	Przy wsi Koźliwe
Ścinawa					
Dziesław		400	25	270	W parku
Chocianów					
Żabice		330	25	200	Przy Szkole Podstawowej
Wądroże Wielkie					
Mierczyce		385	26	200	W PGR
Żukowice					
Szczepów		396,390	30—26	200—300	Park przy basenie
Rudna					
Rynarcice		355	29	180	Park
Jawor					
Jawor		568	25	300	Park

1	2	3	4	5	6
Warta Bolesław. Raciborowice		343	30	250	Przy Domu Nauczyciela
Warta Bolesław. Tomaszów Bolesław. Gaworzyce		410	20	250	Park
Dalków		394,265	28—25	300—150	Park
LESZCZYŃSKIE					
Osieczna	Karczma Borowa 13g, 29d, a	360—220	25—24		6 buków
Borek Wlkp. Jeżewo		410	25		
LUBELSKIE					
Jabłonna	Swidnik 36a	290	20	80	
Wilkołaz		290	18	80	
Uleź		230,270			
Kazimierz Dolny Wylęgi		280			
ŁOMŻYŃSKIE					
Łomża		260	16		
ŁÓDZKIE					
Stryków					
Klęk		430,420	20	80	Park miejski
Nowosolna Wiączyń					Na terenie wsi
Zgierz		280—335	20	80	28 buków w alei zło-
Glinnik		150—360	20	80	żonej z 86 drzew (lipy)

1	2	3	4	5	6
Andrespol		347	18	80	
Nowosolna					
Byszewy		260,220	20	120	Na gruntach PGR
Łódź		251—565	20—35	80—150	
NOWOSĄDECKIE					
Jodłownik		320			
Gródek n/D					
Bartkowa		239			
Piwniczna					
Rytko		84,73			Dwa pnie
Limanowa					
Męcina		365			
Laskowa					
Zmiąca		368,454			
Laskowa					
Kobylczyna		360—330			
Kościelisko—Witów		280	25		
Lipie		340			
Szczawnica		310			
Kościelisko—Gronik		455			
OLSZTYŃSKIE					
Skandawa	Srokowo				
	Dobry 189b	100—180	27—31		47 drzew
Sępapol	Bartoszyce	100—150	20		15 buków PGR Gaj
Małdyty	Dobrocin				
	Wenecja 243	335	28		
Ostróda	Miłomłyn				
	Boruski 300d	395	35		

1	2	3	4	5	6
Ilawa	Ilawa Rydzewo 189	345	28		
Miłomłyn	Miłomłyn Przemysławów 108d	340,290	28		
Miłomłyn	Miłomłyn Tabórz 194/197	480,420	30		
OPOLSKIE					
Leśnica		500	24		
Góra św. Anny		473	32		
Wolczyn	Namysłów 44c	520,350	30		
Popielów	Kup 117	360	25		
Kluczbork	Kluczbork 74a				
Namysłów	Namysłów 63k, 133c, 130a, 129c, 150a	325,400	22—30		
Pokój	Kup 277a	315	29		
Kędzierzyn — Koźle	Kędzierzyn 70c	405	28		
Ozimek	Krasiejów 178b, 214c	321,363	27,26		
Lubsza	Karłowice 121a, 121c, 103d, 270c	320—454	28—35		
Zdzieszowice	Strzelce	—	17		
Gogolin	Strzelce 197b, 198a	329,232	26,23		
Kamiennik	Prudnik 108c	310			
Prószków		360			
Dobrzeń Wielki	Kup				
	Kup Nowy 160a	305			
Strzelce Opolskie					
Kalinowice		369			

Na wys. 0,5m rozga-
ięziony w 10 konarów

	1	2	3	4	5	6
	Ujazd	Rudziniec Nogowczyce 32E d	377			
	Strzelce Opolskie		418,354	24,17		
	Lubsza	Karłowice Rogalice 77o	373			
	Krapkowice					
	Rogów Opolski		345,320	20		
	Świerczów	Namysłów Siemysłów 126d	445	30		
	PILSKIE					
	Wałcz		510			
	Białośliwie	Wyrzysk Grabówno 59a	360,408			2 zrosnięte buki, PGR
	Rogoźno	Durowo Długa Goślina	450	30		
	Rogoźno					8 zrosniętych drzew
	Sierniki		284—239	29—28		
	Margonin	Podanin Młynary 107c,106a Ŝarbia	376—255	25		
	Ujście	Jabłonowo 178b, 179b	410—250 190— 45	16—27 25		20 drzew Aleja bukowa o dł. 530 m
	Lubasz	Wronki Dębe 1 Bk,1Bb,1Ba, 1Bc	260—490	20—24		
	Drawsko	Potrzebowice Łężno 19a	260	23		
	Drawsko	Potrzebowice Brzozowiec 5f	220	24		

1	2	3	4	5	6
Wałcz	Pluskota 340c	378	26		
Tuczno	Mierostawiec				
	Botyń 41b	150—250	15		
Piła		390	22		
Chodzież	Podanin				
	Karczewnik	338—476	19—21		4 drzewa
Chodzież — Rataje		421	21		
Chodzież					
Oleśnica		450—403	20—18		
Czarnków	Promno				
	Jabłonowo	220—453			
Czarnków	Wronki				
	Goraj 15d,g,14g,k,l	300—418	22—35		26 buków
Czarnków	Goraj 1 Bk 1Bb	500,360			
PIOTRKOWSKIE					
Koluszki	Brzeziny				
	Gałkówek	280—380	25—30		5 buków
Koluszki	Brzeziny				
	Zieleń	200	22—26		3 buki
PŁOCKIE					
Sanniki		266	19	150	Park
Brudzeń Duży	Płock				
	Sikórz 26	228,269	25	130—130	
Mała Wieś	Płock				
Brody Małe	Brody 240	163—343	25—30	180	W alei w parku
Łąck	Łąck				
Łącka Wola	Łąck 100,86	74—312	24—30	100	60 sztuk — aleja w drzewostanie sosnowym

1	2	3	4	5	6
POZNAŃSKIE					
Nowy Tomyśl	Bolewice				
	Modrzewina 18	60—120			19 buków w alei
		90—120			3 buki
Poznań		188—226			12 buków
Kórnik		425	23		
Rakoniewice	Wolsztyn	280,340	23		Pień podwójny
	Kuźnica Zb,173c	320+220			
Oborniki					
Lukowo		160—290	28		Zrośnięte 5 pni
Oborniki	Oborniki				
	Kąty 75a,67a	400,450			
Opalenica					
Sielinek		278,274	18		
Swarzędz					
Wierzonka		240			
Chrzypsko Wielkie					
Białokosz		483	24		
Szamotuły					
Lipnica		290	17		
Opalenica					
Porażyn	Grodzisk				
	Bukowiec Stary 174b	858,187,386	35—34		O nazwie Zgred, Dziad, Świadek
Sieraków					
Chalin	Pniewy 335n				
PRZEMYSKIE		510	25		
Krasiczyn	Krasiczyn				
	Korytniki 1441	220	24		

1	2	3	4	5	6
Krasiczyn	Krasiczyn Kniażyce 57a	311—390	23—20		Częściowo zmurszały
Bircza	Bircza Leszczawa 157c	500	35	300	
RADOMSKIE					
Kozienice	Kozienice Zagożdżon 51 m	235	28	130	
Borkowice		455	25	150	Park
Borkowice					
Gózd		325	25	150	Na gruntach Swier- skiego Kazimierza, Wojśławice
Piskornica					
Jasieniec		236	26	150	Park
Wola Łychowska					
Pionki	Radom Jedlnia 148a	390	34	150	
Stromiec	Dobieszyn Dobieszyn 91 m	290	27	150	
Radzanów		190	25		3 drzewa
Smardzew	Potwosów 62c				
RZESZOWSKIE					
Boguchwała	Strzyżów				
Niechobrz	Babica 33a	426	25	200	Zwany „Strzelny Buk”
Leżajsk	Leżajsk				
Brzoza Królewska	Merymin 200k	190—365	30	140	29 drzew

1	2	3	4	5	6
Błażowa	Strzyżów				
Kąkolówka	Kąkolówka	345	20	200	Zwany „Miłosz”
Rakszawa	Leżajsk				
Wydrze	Wydrze 45,46	330,380	30—33	150	
Ropczyce					
Lubzina		310	20		
SIEDLECKIE					
Mrozy		293	23		200 m od szosy do Grodziska
Latawicz					
Wielgolas		240	22		W parku
Kotuń					
Cisie Zagródzkie		180,180	25,21		W parku szkoły podstawowej
Ceranów	Sokołów				
	Ceranów 39f,g	30—130	19	50—70	Przy leśniczówce skupienie buków na pow. 1,84 ha
SIERADZKIE					
Gruszczyce	Orly	276			
Brąszewice					
Starce		375			
Czarnożyły		288			
Błaszki					
Wrząca		290			

1	2	3	4	5	6
Lututów		600			
Świątkowice					
Błaszki		240			
Wójcinek					
Brzeźnio		373,331			
Ostrów		60—120			6 źróśniętych pni
Państw					
Wieluń		100—180			12 drzew
Olewin					
Wróblew		270			
Kobierzycko		229			
Zapolice					
SKIERNIEWICE					
Żabia Wola		208	23		
Sokuły					
Żabia Wola					
Bartoszówka	Grójec	250	25		W pobliżu ul. Bartoszów
	Skuły 310g	360			Ogród SGGW
Rogów					
Sochaczew		248		100	Park zabytkowy
Kożuszki					
Teresin		228	15		Park
Szymanów					
Skierniewice		230,265			
Bażantarnia					

1	2	3	4	5	6
SŁUPSKE					
Sławno	Sławno Krakowiany 202c	388			Buk zrosnięty z dębem
Sławno	Warcino Chomin 7	80+113			2 zrosnięte buki
Sławno		337			
Tychowo					
Kępice	Warcino 99c,101c	460,440	28		
Kępice	Warcino Obłęże	540	24		Przy drodze do Warcina
Wicko	Choczewo 207b	550	38		
Cewice					
Osowo Lęborskie		531,411	26,24		
Wicko	Choczewo Sasino 127a	295—570	28—38		5 buków
Bytów	Bytów Piótkowa 271h,257d	302,392	30,25		
Dębica Kaszubska	Leśny Dwór				
Czarna Dąbrówka	341g, 472h, 473p, 592i,				
Kończygłowy (gminy)	107f, 95a, 208f, 236i, 263d, 381 a	620—305	34—18		
Główczyce					
Wolinia		300—550			9 buków
Słupsk		290—240	20—16		
		240,252	20,16		
			20,18		

1	2	3	4	5	6
Słupsk		264—198	16—13		ul. B. Bieruta i M. Kopernika
Słupsk		240	23		Skwer przy ul. Wolności
Słupsk	Ustka				
Smoldzino	Wrzeście 203	255—100	16—20		3 buki zrośnięte gałęziami
	Słowiński Park Narodowy 103k	314—590			15 buków w owalnej kępce
SUWALSKIE					
Węgielsztyn	Srokowo				
	Jezioro 7j	145—160	30		4 drzewa
Gołdap					
Galwecie	Gołdap	533	28	150	Park PGR Dubienniki
Wegorzewo	Borki				
Ołownik	Rydzówka 7	244—181	23		4 drzewa
Budry					
Dąbrówka Nowa	Czerwony Dwór	220	20		W parku
Dubienniki	Gołdap				
Żytkiejmy	Maków 117c	135—219	31—33	160—190	
Dubienniki	Gołdap				
Bludzie	Bludzie 80f	180,240	27—35	140	
SZCZECIŃSKIE					
Dobrzany					
Kozy		90	18		2 zrośnięte buki
Dobra Szczecińska					
Kościńo		380—420	24—26		4 drzewa

1	2	3	4	5	6
Police					
Siedlice		330,400			
Nowe Warpno					
Warłąg		380	26		
Swinoujście	Międzyzdroje	480	22		
Międzyzdroje	Wickowo 154b	320—420	20—25		3 buki w lesie Urzędu Morskiego
Kobylanka		160—335	24—26		9 buków obok szosy Szczecin—Starogard
Swierżno	Kamień				
Gryfice	Słuchów 77	420	25		
Ościęcino		425	19		
Nowogard					
Osowo		480,380	28		
Resko					
Łagiewniki		600—360	40—30		
Radowo Małe					
Dargomyśl		480	30		
Resko					
Zaczyn		390	35		
Resko					
Stargard Łobeski		395—250	35		3 drzewa
Nowogard					
Trzechel		770	27		

1931

1	2	3	4	5	6
Osina		405	22		
Nowogard	Nowogard 120a	310,340	28		
Nowogard	Nowogard Czermnica 102g	402	18		Rozgałęziony — 7 konarów
Kamień Pomorski	Gryfice Kamień Pomorski 96f	380,440	25		
Starogard Szczeciński					
Barzkowice		280,410	20,15		
TARNOBRZESKIE					
Staszów	Kurozwęki Przyjmy 90	360—314	22—26		
Bogonia					
Budy	Golejów	300	35		
TORUŃSKIE					
Rogoźno	Jamy 37d	410	28	200	
Gruta					
Mełno		294—315	25,30	180—200	
Bobrowo					
Słozewy		394	17	150	W parku
Radomin		157	12—15	130—150	Aleje bukowe Rado- min—Bocheniec— Piórkowo 590 buków
Wąbrzeźno	Golub—Dobrzyń Wronie 20c, 31d	283—325	27—31	200	4 buki

1	2	3	4	5	6
Bobrowo					
Małki		380	23	230	Park
Gruta	Jamy				
	Orle 256i	282—368	28—38	180	11 buków
WAŁBRZYSKIE					
Scinawka Średnia					
Scinawka Górna		500—400	20		
Kłodzko					
Krasnowice—Żelazno		342	20		
Kłodzko					
Krasnowice		386	21		
Kłodzko					
Ławica		390	20		
Wałbrzych		295—293	22		Zrośnięte dwa pnie
		400—308	20—28		
Mioszów		390	21		
Świdnica	Świdnica 403c	392	21		
Świdnica	Wałbrzych—Rusinowa	370,220	20,22		
	Rusinowa 146g,196o				
Świdnica	Wałbrzych				
	Rusinowa	400	28		
	Złoty Las 295h				
Pieszycy					
Rościszów		438	32		
Szczawno		73—338	30		6 zrośniętych buków — obw. w odzionku 800 cm

1	2	3	4	5	6
WARSZAWSKIE Warszawa—Wola		280+140	20	120	Zrosnięte 2 buki ul. Kasprzaka 25
Warszawa— Śródmieście		282—380	35—22	200,180	Park Łazienki Królewskie Ogród Botaniczny Al. Ujazdowskie 4
Warszawa—Mokotów	12 16a	255—220 250 270 220	25 25 20 18	150 150 120 100	Las Kabacki Las Kabacki ul. A. Naruszewicza 7 ul. Rakowiecka 26/30 w parku SGGW
Brwinów		200	18	100	Ul. B. Prusa
Brwinów		147—237	15	100	Szpaler, Zespół Szkół Rolniczych
Prażmów Łoś		200—180	25	120	3 szt. w parku podworskim
Konstancin—Jeziorna Kawęczyn		300	20	200	Park PGR
Piaseczno	Chojnów				
Jastrzębie	Jastrzębie	265	16	150	
Grodzisk Mazowiecki		270	20	100	Ul. Okólna 1 w parku willowym „Kaprys”
Legionowo	Zespół Leśny Jabłonna 178a	200,185	16	100	2 sztuki

1	2	3	4	5	6
Tarczyn		200	16	120	
Drozdy		200,200	16	120	Zrosnięte 2 pnie
Tarczyn					
Jeżewice		310	30	180	Park Zakładu Doświadczalnego PAN
WŁOCŁAWSKIE					
Rypin					
Sadłowo		225	—		
WROCLAWSKIE					
Zawonia	Grochowo 157d	350	17		
Oleśnica	Grochowo				
	Ostrowina 2/292	410	25		
Dobroszyce					
Bartków		380	22		
Oleśnica					
Ostrowina		315	25		
Wińsko	Dębno 180b	440—270	30—20		
Brzeg Dolny		400	30		
Wrocław		230—360	32—37		5 buków
		217—415	30		4 buki
Sobótka					
Kunów		300	20		
Kondratowice					
Prusy		320	25		
Krośnice					
Wierzchowice		410	25		

1	2	3	4	5	6
ZAMOJSKIE					
Zwierzyniec	Zwierzyniec 46i,58,68	200—413			45 drzew
Krynice					
Antoniówka		260,270	25		
Krynice					
Żwiartów		215—270	30		3 drzewa
Łaszczów					
Dobużek		410	25		
Mircze					
Szychowice		460	25		
Rudnik					
Wierzbica		250	25		
Radecznicza		320—450			9 drzew
Zamość		300—350	30		3 drzewa
Krasnobród	Zwierzyniec Zielone 203b	190	19		
ZIELONOGÓRSKIE					
Ilawa		450	28	300	Park
Ilawa					
Borowe		355—385	20	300	Park
Zobór					
Przytok		330	22	250	Park
Nowogród Bobrz.					
Bogaczów		310,450	25	300	Park zabytkowy
Kargowa		750—340	22	300	Zrośnięty z kilku pni.
		160—340	20—25		Park
					12 drzew w alei

1	2	3	4	5	6
Żary					
Olbrachtów		300,350	20	200	Park
Bytom Odrzański					
Bonów		370—400	30	300	Park PGR Bonów
Bytom Odrzański					
Sobolice	Szprotawa 52a,c,d	480,410	30	350—300	Drzewostan o charakterze parkowym
Kożuchów					
Mirocin Górny		372	30	300	Park
Kożuchów					
Solniki		360	22	250	PGR
Kożuchów					
Lasocin		320	18	250	Park zabytkowy
Kożuchów		344—350	30—20	250—300	Plac szkolny
Bytnica					
Budachów		320,440	25	300,350	Park
Zielona Góra		377,370	30	250	Park Piastowski
Nowe Miasteczko	Szprotawa				
	Nowe Miasteczko 325m	628	29	250	
Żagań		370,260	25	200	Zrośnięte korzeniami
Babimost					
Laski	Sulechów				
	Laski 36g	520	32	350	Rezerwat przyrody
Siedlec					
Korna		325,330	28,30	250	U A. Jazdana

REZERWATY, DRZEWA DOBOROWE I DRZEWOSTANY NASIENNE

W Polsce zostały utworzone rezerwaty, w których buk stanowi charakterystyczny składnik zespołów leśnych, ponieważ gatunek ten osiąga wschodni kres występowania. W obrębie jego zasięgu na terenie naszego kraju można wyróżnić następujące podstawowe zespoły buczyn: buczyna pomorska, buczyna sudecka i buczyna karpacka oraz kwaśna buczyna niżowa i kwaśna buczyna górską, różniące się między sobą składem gatunkowym, oraz stosunkami siedliskowymi (C z u b i ń s k i i in. 1977).

Ponadto Instytut Badawczy Leśnictwa uznał dla potrzeb gospodarki nasiennej 15 drzew doborowych buka. Zaczął tę pracę nad wyborem drzew doborowych w 1960 r., a rozszerzył ją dla potrzeb gospodarczych w 1969 r. Drzewa doborowe buka zostały wybrane w następujących nadleśnictwach: Zbiczne (drzewo 205=K-1411), Dobrocin (drzewa nr 2851, 2852, 2853), Młynary-Markowo (drzewa nr 2857, 2859) i Golub Dobrzyń-Konstancje wo (drzewa nr 2907, 2909, 2913, 2914, 2915). Do tego wykazu zostały włączone też drzewa doborowe z tego nadleśnictwa, a oznaczone numerami 2908=K-1412, 2910=K-1415, 2911=K-1414, 2912=K-1416, wybrane przez Instytut Dendrologii PAN w Kórniku po przekazaniu ich dokumentacji Instytutowi Badawczemu Leśnictwa.

Instytut Dendrologii rozpoczął prace nad wyborem drzew doborowych wielu gatunków drzew leśnych w 1958 i do 1960 r. zarejestrował 505 osobników, z czego 35 drzew doborowych buka (W i l u s z, J a k u s z e w s k i 1961).

W celu zabezpieczenia potrzebnej ilości nasion dla produkcji, Instytut Badawczy Leśnictwa wybrał w 13 OZLP w różnych częściach kraju 1204,41 ha gospodarczych drzewostanów nasienych (IBL 1981, tab. 2).

Przytoczone dane wskazują, że istnieje znaczna liczba wybranych drzew pomnikowych, jak też utworzonych i zatwierdzonych rezerwatów chronionych buka. Jest to jednak jeszcze niewystarczająca liczba zbiorowisk leśnych na krańcach zasięgu buka oraz w różnych typach jego zbiorowisk leśnych. Władze

Tabela 2

Powierzchnie uznanych drzewostanów nasiennych buka wg stanów na 30 czerwca 1981 r.

OZLP	ha
Katowice	111,56
Kraków	142,87
Krosno	186,67
Lublin	106,81
Łódź	47,00
Olsztyn	49,58
Piła	13,04
Poznań	12,90
Szczecin	286,41
Szczecinek	68,87
Toruń	70,02
Wrocław	85,68
Zielona Góra	23,00

Ochrony Przyrody proponują przeto zatwierdzenie nowych rezerwatów typowych dla buczyn potrzebnych dla lepszej ochrony tego gatunku (Czubiński i in. 1977, Cieplik 1983, Fijałkowski 1983). Wiele też poczyniono w Polsce dla zabezpieczenia bazy nasiennej dla odnowień buczyn metodami gospodarczymi.

Nie jest jeszcze stwierdzone czy na nasz kraj rozszerzył się proces zamierania buka zauważony w Europie zachodniej. Nie wiadomo też dokładnie w jakim stopniu gatunek ten jest u nas zagrożony przez zanieczyszczenia powietrza, zatrucie gleby metalami ciężkimi, kwaśnymi opadami atmosferycznymi i zmianami procesów glebowych.

Nie mogłem sobie poradzić z uporządkowaniem lokalizacji pomników drzew i rezerwatów przyrody dla ochrony buczyn według nowych zasad podziału administracyjnego OZLP, ponieważ nie jest wiadome, w jakiej publikacji i materiałach został on uwzględniony, a w jakich nie. Opierałem się głównie na

oficjalnych materiałach lokalizacji chronionych obiektów, więc sądzę, że dane te zostały podane poprawnie. Podobno istnieje możliwość wprowadzenia zmiany podziału administracyjnego w obrębie niektórych części OZLP, wobec czego zostawiam te sprawy jeszcze w takim stanie w jakim miałem możliwość je zestawić.

Institut Dendrologii PAN
ul. Parkowa 5
62-035 Kórnik

LITERATURA

- Boratyńska K., Boratyński A. 1989. Systematyka i geograficzne rozmieszczenie. W: Białobok S. (red.) Buk zwyczajny, PWN Poznań—Warszawa: 15—50.
- Cieplik J. 1983. Przegląd rezerwatów przyrodniczych województwa słupskiego s. 129—183 w: Pomorskie środowisko przyrodnicze — jego ochrona i kształtowanie. t. 11, NOT Rada Wojewódzka w Słupsku Liga Ochr. Przyrody, Zarząd Woj. Słupsk.
- Czubiński Z., Gawłowska J., Zabierowski K. 1977. Rezerваты przyrody w Polsce. PWN Warszawa—Kraków.
- Fijałkowski D. 1983. Ochrona przyrody w makroregionie lubelskim. Wydział Biologii i Nauk o Ziemi UMCS. Lublin.
- Olaczek R. 1963. Zabytki przyrody w dolinie Mrogi pod Łodzią. Chrońmy Przyrodę Ojczyzn, 2,3—15.
- Pacyniak C. 1967. Wiek najokazalszych drzew rosnących w Polsce. Sylwan 6—7, 155—161.
- Wilusz Z., Jakuszeński T. 1961. Rezultaty pracy z zakresu wyboru „drzew doborowych” do 1960 r. Arboretum Kórnickie 6, 289—294.

PROTECTION OF TREES

Summary

The author presents a list of protected trees of the Common Beech throughout Poland; their localisation, dimensions, and approximate age. Information is also given on the seed stands that have been placed under protection for the nuts for forest production.